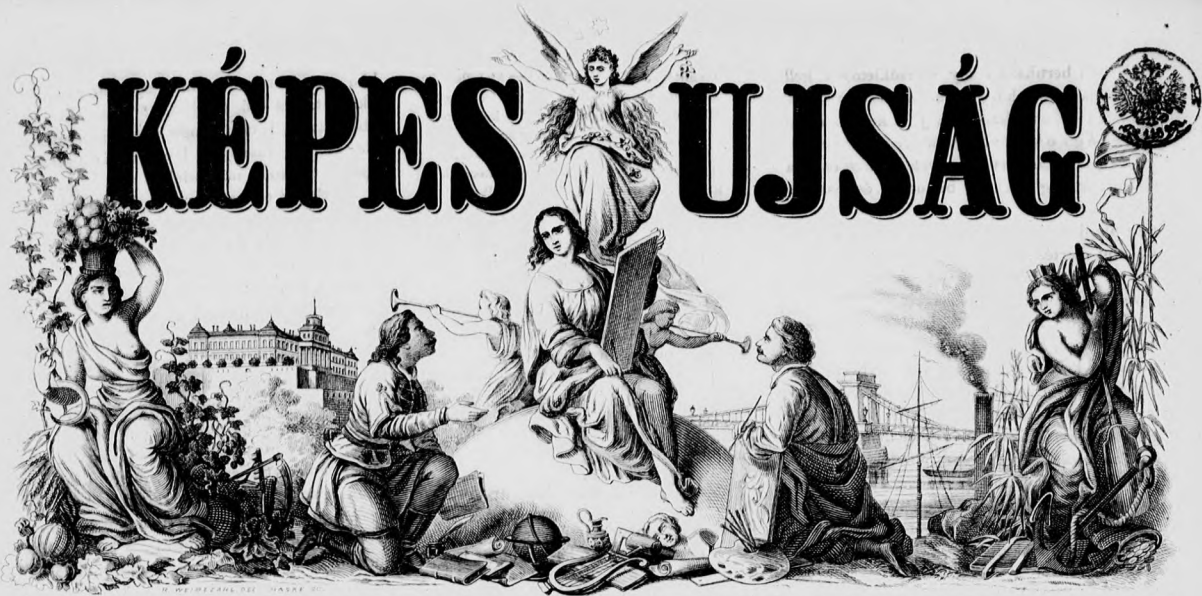

KÉPES ÚJSÁG

Pest 1859, vasárnap Augusztus 14-dikén
Megjelenik minden vasárnap másfél nagy íven.

1. köt. 4. sz.

Előfizetési díj fél évre 5 ft. 25 kr., egész évre 10 ft. 50 kr.
Előfizetni: Werfer Károly kiadónál feldunator 10. szám, és minden
cs. k. postahivatalnál.

LITS ANTAL

és a magyar gazdasági értelmiség kérdése.

Mindig és mindenütt küzdenünk kell; de ha már ránk van mérve e sors, legalább bizonyosak vagyunk, hogy éppen a folytonos küzdelem azon élesztő, mely tehetségeinket elalunni nem engedi.

A legközelebb lefolyt tíz év kimerítő próbája volt szellemi erőnknek, mely nem csak a zöldségvitáiban; hanem az anyagi téren is mérlegbe veté sulyját, s midőn a magyar birtokviszonyok változása megnyitá az utat a külföldi tőkének és vállalkozásának, saját hazánkfiainak versenyé mellett egyetlen idegen név sem tudott fölvergődni a tehetségek színvonalára.

A táblabírák szerepet cseréltek; de az ész a gyep-törés mellett is ész maradt, s míg az 1848 előtti korszakban az idegen képességeket egyremásra csalogatták a hazába, a változott viszonyokban hazai összes szellemi erőnk törekvése a gazdaság terén hatalmas érvényre emelkedett, minek két nevezetes példáját mondhatjuk.

1-ső az, hogy az álladalmi javak fölügyelése Korizmic urra,

2-or a nméltéságu báro Sinaféle összes javak kormányzása Lits Antal urra, tehát mindkét esetben magyarra bízott.

Kétségtelen, hogy a földözött két körülmény

között nagyon is lehetséges eset volna, hogy a külföldi értelmiségek mindent megmozdítsanak, hogy előhaladott gazdaságok vezetői ilyen roppant terjedelmű birtokok vezetésére ajánlkozzanak, s midőn mégis a választás dicsősé-

ge hazánkfiakra esett; megérdemli a dolog, hogy indító okait kutatói akarjuk.

A magyar viszonyok természetéből folyt, hogy az ország nagyságához mérve gyér népesség között a birtokok roppant terjedelemben maradtak meg egyesek kezén, s nálunk a gazdaságot a birtoknak széle és hossza, s nem a belterjes művelés által fokozott védelem határozta meg.

A helyi viszonyok kényszeríték Európának némely részét a gazdaságot egész a kertészkedésig fokozni, s valóban az értelmes szorgalom kis téren csudákat művelt, s a külföldi meglátván terjedt birtokainkat, a szűk védelmen elszörnyűkdvé, hirtelen kiszámította, hogy ő ekkora téren mennyi jövedelmet teremene, hozzá nem gondolván, hogy ennek eszközzésére tulnépesség, pénz és fogyasztó kell, mi nálunk csakugyan nincsen.

Ezer példa bizonyítja, hány idegen gazda bukott meg nálunk, hol a terjedelmes birtokot a helyi viszonyokhoz mérni nem tudta, és a sok keserű tapasztalás meggyőzte földes urainkat a következőkről:

1-ör Birtokaikat a visszamenéstől kell megóvniok,

2-or a meglévő erőtt kell okosan kifejteni,

Lits Antal.

3-or a beruházást oly mérsékletesen kell folyamatba venni, hogy az semmi esetre se legyen kísérlet; hanem a jelenkező szükségességeknek következménye.

E quasi conservatív elvek között csak a hazai értelmiség állt meg biztosan, és csak is épen az tétet előhaladást; mert mozgásának biztos alapját öntudatosan érzi maga alatt, és a külhoni kertészti-kérelm el nem kábitja, hogy maga is olyant természetesen, minek nálunk megvevője bizonyosan nem akad.

Ezen körülmények között igen természetesen találom, hogy a két legnagyobb hazai birtoknak kormányzása magyar emberre bízott, s midőn Lisnek józan kormányzásáról már több év tanuskodik, még pedig akkép, hogy a gondjára bízott nagy terjedelmű javadalmat nem csak visszamenni nem engedte, de nagyon mérsékelt beruházás mellett fokozni is tudta: a magyar gazdasági értelmiség kérdésében oly meggyőző bizonyítványt szolgáltatott, hogy az itteni birtokviszonyok között csak a magyar gazda képes biztos eredményt kockáztatás nélkül előteremteni.

Magam is bámulom a csudás eredményt, mit a külföldnek szorgalma előteremtett; de azt is tudom, hogy a baglyot még sohasem dicsérték azért, mert a sötétben lát; hanem igen is, a sást, mely éles szemével legközelebb mer memi a nap sugaraihoz.

Ha valakinek, ugy a magyar embernek legnagyobb szüksége van azon öntudatra, hogy ő is tud valamit, s ekkép öntudata vagy a példa meggyőzi az egyéni és nemzeti erőről.

Ilyen példa nálunk Lits, kinek arczképét is íme bemutatjuk.

V. G.

Irene-hez.

Szombathely Jun. 21. 1859.

Eldobtam szerelmem szétépett virágát,
S boldogtalan multam elfeledni vágytam;
Búmat, bánatomat vidám ezimborak közt
Telt poharak mellett elenyészni láttam.
És midőn nem sajtolt sebe már szívemnek,
Megfogadtam, soha többé nem szeretni,
Megfogadtam erős és szent fogadással,
Szívemet, lelkemet hazámnak szentelni.

De ime, ujjolag mosolyogni kezd rám
Ébredő szerelmem bővös napvilága,
S alig, hogy keblemnek vihára kitombolt,
Szívem új remények zőld fáját táplálja.
Ujra föllángolnak forró érzeményim,
Meggyújtá azokat szemednek sugára.
Mifért is láttalak, miéért nem maradtál
Nekem ismeretlen, ó lányka, ó lányka!

Már csak arra kérék: ne tekints rám többé;
Édes pillantásod bennem vágyat ébreszt,
S látod, míg más csupán csak egyszer érzi azt.
Addig engem a vágy tisztesen éget.
Ne is mosolyogj hát, ne is kedvez nekem.
Mert majd a csalódás annál fájóbb lenne;
Minek mutatod a boldogságnak képét?
Látásánál fájóbb lesz a szív keserve.

Hagyj engem utamon, a melyen indultam,
Hadd éljek egyedül édes nemzetemnek,
Szerelmed engemet úgy sem boldogítja.
A költő számára részük nem teremnek;
Azé csak a tövis és a hervadt kóró,
Mely mutjának fáján lengedez a szélben.
A költő öröme tünékeny szivárvány,
Mig bánata örök sötét éj szivében.

De mit is mond ajkam?!... Arra bízatlak, hogy
Ne szeress engemet, ne szeress leányka?
Minő dőre beszéd!... szerelm kell nekem,
Lángoló szerelm: mennyország virága.
Mert szerelm nélkül aiséda az élet?
Hervadt virág, melynek nincsen már illatja,
Kopár ősi mező, pascirta-dal nélkül,
Vagy felleges ég, a melynek eltűnt napja.

Szeress csak engemet, szeress, szép angyalom,
És ha más mondanék, ne hallgass szavamra,
Érzem, hogy szerelmed erőt ad énnekem:
Erőt, mely lelkemet folyton ébren tartja.
És hogy ébren legyek, nagy szükség van rája:
Tette int az élet. — Mit is mondanának
Ősaim, hozzájuk nyugalomra térvén,
Ha semmit nem tennék javáért hazámnak?!

Iff. Balogh Gyula.

Petőfy Sándor első két aranya.

Midőn az ember életének ötvenedik évét
túlélte, s így félszázadot háta mögött hagyott:
lassankint elszökik a kétéis jövő bizonytalan
kutatásaitól, — elkezd lemondani a jöhét
élvezetekről, — s a jövő reményeit, mely-
lyek éltében annyiszor s oly keserűen meg-
esalák; a multnak csöndes, boldogító emlé-
keivel cseréli föl! — A küzdelem tere erő-
teljes, munkás közelebb soha ki ne fogyjon:
de a sorból már már kiállandók szedjék össze
a multak gyönyögeit; ezek gyönyörére
lesznek a munkásoknak, — keressék össze a
már kidőlt nagyságok példányképeit; ezek lel-
kesítendik a küzdeleket, — regéljenek a már
lettűnt multnak szebb napjairól; ezzel kedvet
adnak a törekvőknek kitartásra, — s irányt
mutatnak a pályafutóknak egy nemesebb cél
felé!

A „Képes ujság”-nak fűladata, ugy
hiszem, nem csak a jelen kort zuávjaival
s vont ágyuival rajzolni; de visszapil-
lantással a multakra, az említett célokat is
elősegíteni. — Helyén látom azért itt Magyar-
országnak, ha nem legnagyobb, de minden-
esetre legnépszerűbb költője, — Petőfi Sándorral,
írói pályája legelső napjaiban kötött ismeretsé-
gemet következő kis történetkékben
adni át az utókornak.

A pápai reformált főiskola növendékei,
tanáraik fölügyelete alatt 1837 körül, maguk
között úgynevezett képzőversenyt alkottak,
melynek czelja volt, a magyar nyelv
és irodalom művelése; elméletileg s gyakorlati-
lag. — Ezért a társulat tehetőség tagjai,
eredeti, leginkább költői dolgozatokkal is fog-
lalkozának, — azokat egymásközt fölolvásák,
bírálgaták, s a sikerültebbeket marandó
emlékül, az érdemeknyvbe beírák. A
tanárok egy évben néhány aranyból álló jutal-
mat is tűztek ki az ifju munkás nép buzdítá-
sára. Én akkor már Győrött mint gyakorló
orvos működém, — tisztelt barátom Czuczor
Gergely pedig ugyan az itteni királyi aka-
démiaiban volt a költészet r. tanára. — Minket
kettőnket tisztelének meg hát a szomszédság-
ból a pápai főiskolai tanárok néhány jutal-
lomra írt s beadott eredeti ballada megbírála-
sával. — Egy ezek közül csakugyan kitűnt
pályatársai fölött, — s mi mindketten habo-
zás nélkül ennek ítéljük oda a kitűzött 2 arany
jutalmat, — mit az, pápai harmadik colle-
gánk is — ha nem csalódom — Terezi La-

jos tanár ur — velünk egyetértvén, meg is
kapott. Az író nevét rejtő peccás levél föl-
bontatván, kitűnt: hogy a megjutalmazott balla-
da írója bizonyos Petrovics Sándor,
pápai főiskolai növendék!

Én az egész ügyet egészen el is felejtém
már; midőn egy reggel igénytelen külsejű fiat-
lal ember lép be hozzám, — s magát Petro-
vics Sándornak, a két aranyval jutalmazott
ballada írójának mutatá be. Csupán látni akart
— mint első művének egyik bírálóját; külön-
ben addig megjelent munkáimból ösmervén
már bennem egyikét a magyar irodalom, még
akkor nem igen számos — köztíveteinek. —
A szerény fiatal ember nekem igen meg-
tetszett, bár külseje bizony nem sokat mutatott;
csak sötét ragyogásu szemei kábitá sejtteni
azon rendkívüli szellemet, mely később nem
csak a magyar irodalom égén vált első rangu
csillaggá; de külföldön is a legműveltebb nem
zetek tekintélyes tudósai, s költőinek voná
magára méltán figyelmét. — Mondanom sem
kell, hogy a két aranyat nyert igénytelen Pe-
trovics Sándorból lőn utóbb felejtetlen nagy
költőnk, Petőfi Sándor; valamint az is
igen valószínű, hogy az általuk neki ítelt ju-
talom volt az ő első két aranya!

Később szorosabb őszinte baráti viszony
fejlődött ki köztünk, — s midőn az akkoriban
egyetlen vidéki magyar lapnak, a Hazánk-
nak szerkesztését magamra vállaltam,
Petőfi Sándorral, mint rendes és igen szorgal-
mas munkatársammal dicsekedhetém. — Ér-
dekes lehet ma tudni az ő verseivel vitt gaz-
dálkodását. — Egyszerre egy évnegyedre ren-
desen 6 darabot szokott küldeni, melyeket az ő
általá meghatározott időben s kijelölt rend-
szerint kelle közölni. Ennek megtartásában ő
a pedátságig szigorú volt, annyira, hogy egy
izben komolyan megdorgált azért; mert egy
versét nem az általa kijelölt sorban közlém.
Erre vonatkozólag következő levelet írá akkor
hozzám:

Pest, Febr. 16. 1847.

Édes Palim! Nagy meglepetéssel pillan-
tottam meg épen most a Kutya kaparót a
Hazánkban, miután én a küldött verseket
megszámoltam, s kértem önt, hogy a szerint
adja őket. Megvallom, ilyesekhez én nem va-
gyok hozzászokva. Ez egy kis szerkesztői ön-
kényt azonban elnézem; de jövőre határozot-
tan nyilatkoztatom, hogyha önök előleges tu-
dósítás nélkül ilyesmit tesznek verseimmel,
kénytelen leszek magamat a Hazánk írótar-
sának sorából kitöröltetni, először azért; mert
én nem ok nélkül számozom verseimet, mulat-
ságból vagy gyermekeségből, másodsor és ki-
váltképen pedig azért, mert én halalos, ítöz-
tató ellensége vagyok mindennek, mi az ön-
kény árnyékának árnyékát viseli is! — Isten
önnel. Őszinte barátja, — Petőfi Sándor.

Azonban a mily hirtelen fölgerjedt, ép oly
gyorsan csillapult is indulata; mert harmad-
napra már így írt:

Pest, Febr. 18. 1847.

Édes barátom! Meglehetősen goromba le-
velet irtam önnek tegnapelött; bárcsak elve-
szett volna a postán! De eszembe sem jutott,
hogy — egyéb akadályok is léteznek a ma-
gyar hazában, — s hogy ön e miatt szegte
meg kívánságomat, miszerint ugy adja versei-
met, a mint számozva vannak. A „Nagy Ká-

rolyban" s "Egy gondolat bánt engemet" című két dal kijön összes verseim között, azért akartam, hogy előbb e kettő jelenjék meg: E helyett, a mit a censor kitörölt, írok a tulsó lapon mást — (A XIX. század költői) valamint jövődöben is, mindazok helyett, melyeket a censor tiltó aláírásával visszaküldt ön hozzám. Ez igen természetes és igazságos dolog! A propos! Ön ugyan befűtött nekem; azt írja a minap a Hazánk: „Petőfi kiadja összes költeményeit, arcképével együtt.“ Ebből azt gondolhatják, hogy én magam adom ki az engedelmet, a mi csakugyan esunyaság volna tőlem! Különben Isten önnel! Igaz barátja, Petőfi Sándor.“

A censorról jut eszembe, hogy épen a „Kutyakaparó“ végstrófáját akkori censorom semmiképp sem akará átbocsátani. Hosszasb vitatkozás után végre más napra halasztá az ügy eldöntését. Ekkorra aztán irt ő maga a kérdéses strófa helyett egy másikat, egészen újat, a maga gondolata szerint. Tudni kell itt, hogy az én tisztelt censorom hırneves jogtudor volt ugyan az akademiában, de azért a verseléshez még sem értett. — Én — jól ismerve Sándor barátomat, — zöld és kék szint válték egyszerre ennek hallására, látására! „Tekintetes uram! — mondtam alig lihegve az iszonyattól, — hiszen ha Petőfi ezt olvassa Pesten; rögtön, ugy a mint van, utnak induland Győrrre egy nagy bottal, s engem, ha versét így adom ki, sonica agyonüt! — Erre aztán újra elkezdünk alkudozni, s végre, miután az egész kérdés csupán ez egyszerű kitétel körül forgott: egy kőszent; megengeté a kinyomatást, de csak így: egy kősz. . . t. Így olvasható ez jelenleg is az akkori Hazánkban. Később nagy félelmek közt, önigazolásonra elbeszélém az egész dolgot körülményesen Sándornak, — ki — szerencsémre csak — elmosolyodott rajta.

Jó ilyeneket is tudni a múltból, mert pályaiságuk mellett is, korán elvesztett nagy költőnk jellemzéséül szolgálnak, — s az ily apróságok megérdemlik, hogy kegyeletes erekllyel őrizze azokat a hálás nemzedék! Hisz a szerető anya előtt megbecsülhetlen kincs a legkisebb kendőcske, mit egykor korán sirba hullt gyermeke viselt!

Kovács Pál.

Öreg A, B, Cz. vén emberek számára.

(Kínük nem viszket, ne vakarja.)

Ha Petőfi sirjából fölkelhete, és végig olvashatná a tíz év alatt megjelent könyveket és lapokat, meglátván, sokan mily szentségtelen lübbakal tiporták gyönyörű nyelvünket, melynek ő apostola volt: bottal kergetné meg a nyelvbitorló népet.

Ma, midőn a nyelvet már egész a pocsolya széléig vezették, és minden meztitlábba kamasz az irodalomba ugrik, annélkül, hogy nyelvünknek nem csak sajátágsát; de még csak szórakását is ösmérné: ideje lesz esőszet állítani a határra, hogy e kőszá had, mely mint a sáska, még a kórót is megész, le ne tarolja gyönyörű nyelvünket.

Minthogy az irodalom is ars liberalis, hova értségi bizonyítvány, diploma, vándorkönyv nem szükséges, és tíz év óta még egyetlen egy embert sem vontak kérdőre a nyelv

miatt; akárhány fölölt siheder akadt, ki az irodalmárságot, mint valami szűrt, nyakába akasztotta, s beült az asztal-mellé, s nyelvünkkel ugy bánik, mint az indus a talált portékával, hogy a kabátjának újját nadragnak lizta föl; és mert nincs, ki rákiáltana: maga is elhiszi, hogy csakugyan ugy kell fölölteni.

Szindarabban még csak megjárja, hogy az inas fölöltvén ura ruháját, teszi magát; de hogy nyelvünket, ezt a drága kincset, melynek színét, zamátát, illatát csak néhány avatott ösméri, minden értelen ember megtéjpe, s ezért még munkabért is követeljen a nemzettől: lehetetlen tovább is eltérni.

Futólag akarom csak érinteni, hogy a miért az egy éves diáknak körmét megpálczázák, ha a vesszőt, pontos vesszőt írományából kifeleli, a mi legénységünk nem is heredit rá, s néha egyetlen lapon tizenöt-husz hiányzik, s egyik mondat a másik közé ugy belefut, hogy az értelmet, mint a kásával összevegyült lenmagot, alig lehet kiválogatni.

Sohasem tudtam megbocsátani a cinisust, mikor valaki ferde eszima és foslett kabátban járt, mutogatni akarván, hogy erszénye ugyan megbírná; de ő nem törődik a világgal. E fajta emberek bennem undort gerjesztenek, s még kevésbé bocsájtom meg azt a kuszaltságot, hogy irodalmunk hasonló legyen azon szekérhez, melyről minden nap több hiányzik; mert a béres akkor sem gondol vele, ha a keréksint leloppják róla. Gazdátlanmá válik ez az irodalom, — nyelvünkön, mint a gyöpön, végig nyujtókodnak, tótágszt állnak, mégsem szől senki; s épen ezen korszakban fajult az irodalom koldulássá, kalmárkodássá, s a mi legfájdalmasabb: az irodalom czime egy juris titulus lett arra, hogy néhány ember szenvedélyében No, de ez maradjon el, — ne emlitsük föl, tán az ország is elfeledi.

Ez pedig megtörténik azon egyszerű okból; mert nem vagyunk őrei nyelvünknek, — s mert szemünk láttára rongyolják össze a nyelvet, mert már mindent mernek, mert látják, hogy itt minden szabad.

Minden silány csapszékben megvizsgálják az itezét, melylyel a bort mérik, — egykor irodalmunkban egyetlen versmértéki hiba miatt ıveket irtak; ma minden gyerek kiül az irodalomba rozsz bodzasipjával, s belöggatja lábát azon forrásba, hol Vörösmarty, Petőfi és mások ünnepi öltözetben merték szomjukat clogtani; de ha nem törődik senki a szegény magyar nyelvvel, ez ma már Csáky uram szalmája: mindenki tépheti, ha épen kedve tartja.

A germanismus, gallicismus, nem csak látogatónk; de rendes lakónk. Hajdan a magyar ember ezzel vagy amazal megösmérkedett, de ma már ösmerni tanulja; mert most németül is ekkép mondják: Ich habe ilm ken-nen gelernt! Ó, gyönyörű lesz ez a mi nyelvünk, ha idegen todlákkal, mint a nyulat, kiszalonázzuk, vagy rákapunk a divatra, mint a debreczeni lányasszony, ki magára szedi a krinolint, meg a selyemköpenyket; hanem hogy mégis legyen rajta valami debreczeni: zsiros hajsapját hátul lelöggatja.

Igy jár a mi irodalmunk is, ha résen nem leszünk, és rá nem kiáltunk a legénységre, hogy a mit idegenből áhozott, nem valami öntudatosan gyíjtott jó; hanem csak oly szá-

nandó valami, mint mikor valaki a szomszéd-ból a könyökén vagy kabátja hátán hozza el a meszet.

Közbeszédben is akárhányszor halljuk: nyolce nap alatt, tizenégy nap alatt fogom ezt vagy amazt teljesíteni; pedig magyarul egy hét és két hét volna helyesen, még pedig annál inkább; mert a német ugy is elég furcsán mondja az egy hetet: acht Tage-nak, mikor a két hét már csak vierzehn Tage. De, persze, ezt tudni nem kötelesség; mert hát elég, ha a magyar ember a Grundbiern helyett krumplint mond, és szerenese, hogy az író y-nnal nem írja a végét.

Vas Gereben.

(Folytatjuk.)

A mont-cenisı ut.

Maholnap nem fogunk már a havasokon keresztül nagy fáradalmak közt menni, hanem alattok, a föld gyomrában, zárt vagonokban egész kényelemmel, s nap helyett lámpafény-nél. Akkor az örökös hóval borított havasokat, a nagyszerű vizeséseket, szédítő mélyéseket, stb. minden nagyszerű magasztos látványt csak a hegyek közt tévelygő pásztorok fogják egyedül élvezhetni.

Már furják e Cenis oldalát, s roppant erővel történnei a keresztüljárások, ki van már számítva, hogy öt év alatt a Victor Emanuel mozdonyai Modane-tól Susa-ig repülhetnek. A mily örömtől fog ez okozni a kereskedők és iparosoknak, ép oly szomorúságot a költők és kőjutatóknak.

Használjuk tehát még addig az alkalmat, s mászzuk meg utoljára a Cenis hegyet. Látogassuk meg szent áhitattal e szép helyeket, melyeket talán soha többé nem láthatunk.

Susánál vagyunk. E csinos városka régente dühös csatározásokat látot, régi leomlott erődítvényei a körülfekvő magaslatokat fedik. Itt veszi kezdetét a francziák által épített nevezetes ut, mely a Mont-Cenis vizs keresztül. XIII. Lajos és Richelien kezdetek építeni, s 54 évvel ezelőtt, I. Napoleon parancsára Fabroni János 1805-ben 5 hónap alatt 3000 munkással bevégzé. Most Piemont és Franciaország közt egyedüli és félközlekedési ut.

Susát elhagyva, az uton balfelöl figyelmünket legelőbb is egy római diadalív vonja magára, de valamint az orange-inek, ugy ennek sincs neve, mindazonáltal építészeti modorról s részleteiből ítélve, az első császárok idejében állítathatót föl. A felirat érczbeüt, mely homlokzatát ékíti, kétségkívül valami barbar kéz rakolhatta el; s így susai diadali végzetlen idők óta szolgálhat az utazó tudósoknak vitatkozási tárgyul.

A mint fölébb fölébb érünk, a lég mindinkább tisztul, a hegyi növények kedves illata elbájolja az utast; s a hegyes vidékek saját-ságos csendét csak az öszvérek csengői vagy a vezetőek egyhangu éneke zavarja meg.

A Cenis-hegy két harmadán túl, az olasz oldalon van a szálloda és hóház, melyeket egy templom s a csendörök laktanyája egészít ki; minezek lövészekkel ellátott falakkal vannak körülveve, s ez által e hely egy erősen körül-sánczolt táborn képez, melyben szükség esetén

Atvétel a Cenis hegyen 16^{án} Juliusban 1859.

10,000 ember könnyen elférhet, s a legveszedelmesebb ellent is visszatartóztathatja.

Nagy-Károly volt e kolostor első alapítója. A burgundi királyok és savoyi hercegek gazdagon adományoztak e kolostornak. I. Napoleon építteté a laktanyákat, a szentegyházat ő véteté körül fallal, s a főépületet egy szárnyal nagybottá. Régidőtől fogva cisterciata-tyák lakták e kolostort. 1840-től azonban világi papokra bízott e jótékony célú kezelése. Évi jövedelme 15 ezer frankot tesz, s ezért minden utasnak egynapi nyugalmat enged.

Nevezetes emlékek vannak e zárdához csatolva. 1802-ben Napoleon itt időzött, s innen adá rendeleteit. Még ma is mutogatják azon szobát s ágyat, melyben halt VII. Pius pápa. Neoleon koronázásáról jöven 1804. Novemberben, utközben megbetegedvén, e zárdában több napig időzött. A savoyi hercegek mindenkor kedvelék a jótékony intézetet. A királyi szobában többször megfordult Károly Albert fiaival, Victor Emanul király is gyakran rándult ide fiatalabb korában.

A kolostor előtt gyönyörű tó terül el, több ezer lábnyira a tenger színe felett, melynek kristálytisza s jéghideg vize a legjobb pisztrángokkal bővelkedik. Egy bokrokkal benőtt kis sziget, kedvence sétánya a szerzeteseknek. Még eddig nem sikerült e tó mélyét megmérni, valószínűleg kiégett krateré e egy hajdani tűzhányóhegynek.

A kolostortól s laktanyáktól néhány száz méternyire van a minden kényelemmel ellátott csinos posta-állomás. Ettől félóránnyira kezdődik a lemenet Savoya felé. Télen szánon legfőlebb 2 óra alatt lejutathatni, rémitő sebességgel repül itt a szán lefelé, meredek sziklák között. Borzad az utas, ki először jár ez uton, semmi hozzáfogható nem lehet képzélni azon szédítő érzéshez, midőn hol jobbról, hol balról hol balról látja a megmérhetetlen mélységeket felá tátongni; minden ily kanyarulatnál önkénytelenül behunyja szemét, s már veszte képzeli magát; azonban az ügyes kocsisok biztosan tudják vezérelni lovaikat s öszvéreiket, hogy nincs példa egy szerencsétlenségre is.

A kényelmet kedvelő utasok számára, Viktor Emanuel — vasutársaság igazgatósága, könnyű kocsiakat vagy szánokat bérel ki, melyek az utas akaratja szerint mennek vagy állnak meg. Ez minden esetre a legkellemesebb mód, az alpesek e részét beutazni, ha az utasnak ideje engedi.

A nyilvános rendre és biztosságra, ugy a savoyi, mint a piemonti oldalon a legnagyobb gond fordítatik.

Végül megemlítjük még, hogy ez uton összesen huszonhat menhely is van, egymástól egyenlő távolságra elhelyezve, melyek a gyalog utazók számára zivatáros időben oltalmul szolgálhatnak, nevezetesen midőn az ut hófúvatagok által járhatatlanná tétetik. E házak egyszersmind az utórok lakálul is szolgálnak.

A rozgonyi csata.

A vágontúli részét Magyaromnak a közép nép maig is Mátyus-földének hívja.

E téren járt egykor első Károly hatalmas vetélytársa, a trencsini gróf, zászlótl a pápa által küldött király ellen főlemelve, s míg Károly homlokát Budán a szentelt Chrisma bal-

zsamolaja érinté, azalatt a Mátyus földén kuszorúlték a kardot ellene.

A király háromszor koronáztatott már meg, s a pártok még mindig nem akarták őt elismerni. Az igazi korona, az angyalkezeken hordott szent ereklye, mit két szent és két n a g y király viselt fején, még nem őrinté Károly homlokát, le volt az tartóztatva Apor vajda kezei közt, s a jelképeket imádó nép nem ismert királyt más koronával fején.

A pápa, a püspökök hiában szentelének föl új koronákat, a régi maradt a szent.

Apor vajda fejére templomátok zúdíttatott, a templomok becukattak, a holtak temetetlen, a születtek keresztetlen maradtak, végre a vajda kiadta a szent, az egyetlen koronát.

Károly negyedszer koronáztatott meg vele.

A pártoknak vissza kelle eresztetni hüvelykébe a félig kivont kardot, vagy egészen kiántani azt nyílt ellenszegülésre.

Csak Máté ez utóbbit tevé.

Hegyei közül alárohánva, elfoglalta egész felső Magyarhont, foglalása határait Komárom és Kassa képezék.

Itt a szász polgárság lázadt föl a király ellen elvett szabadalmiért, s a lecsillapításukra küldött Omodé nádot legyilkolá.

Benne a királyt egyet veszte loghatalmasabb hivei közül s Csák Máté hatot nyert vele. Omodé hat fia mind hozzá pártolt át.

A kardoknak össze kelle mérkőzni, el kellett végre dűlni: egy ura legyen-e Magyarországnak, vagy kettő, vagy száz?

A király megindult pártjai seregeivel a trencsini párt ellen.

A tornai csatában előcsapatja vezére Kompolthi László elesett, de győzött, s a király Sáros várát vette ostrom alá.

Demeter, a pártvezér sokáig bátran védte azt, míg Aba vezer alatt tizenhétszáz pánczélos lovag tört elő fölszabadítására s a király kénytelen volt levonulni a Tarca mellé, s elfogadni a nyílt csatát a pártcsapattal.

Rozgon előtt ütő egymásra a két sereg. Magyar volt mindkét oldalon, híres jó vitézek itt is, ott is, kiknek egymás kardja által kelle elhullaniok.

A csata első hevében Csák Máté seregei győztek, a két szépesi gróf Görgei és Jordan több jó bajnokkal halva feküdtek már a mezőn, futott a gyávább itt és amott, midőn hirtelen a Drugeth- és Görgei-fiak a király körül gyülekezve, kétségbeesett rohammal törnek ellenfeleik közé, s a csatában az előharczólok pártvezéreket keresve föl, vad viadal közben leverik Abát és Demetert, utánuk hull két Omodé, utánuk a győzelem; a legdrágább, melyet valaha magyar kéz kivivott. A holtak mezején mindenütt csak magyar hevert.

(Jókai: Magyar történet.)

Egy pesti agglégény husvétja falun.

— KISÉRITŐL. —

Az eleje okoskodás, a közpebe utazás, a vége elkomolyodás.

Bizony sok csodabogar van a föld hátán! azt ne várja senki, hogy osztályozzam őket, mert ehhez több rendszer iránt előszeretettel kell, mint a mennyi a magyar ember természetével összefér; anyi azonban babilonyos, hogy az agglégények, ezen csodabogarak, egyik római számmal jegyzett fő categoriájába tartoznak;

ezen categoriának van számtalan alosztálya, melyeket arabiai számmal, vagy görög betűvel szoktak a systemák kedvelői megjelöznö. Tegyük ugy, mint a sorshuzánál szoktak, dobjuk ezeket a számokat osztályokat, és görögbetűs válfajokat egy köcsögkalapba, és ab in visis huzunk ki egyet.

Épen egy ösmerős akadt kezünk közé. Sok apró gyengesége mellett is kedélyes gyerek, — mert az agglégények szeretik, ha per „gyerek“ emlegetik őket — csak egy bűne van, melyet a világ szebb fele nem fog neki megbocsátani, és ez a bűn: a nőtelenség.

Mint minden agglégénynek, neki is van való vagy képzelt oka, mely miatt eltért a természet igaz utáról, és nem nőtül meg. A rendes ok, melylyen a rendkívüli állapotot igazolni szokta, ez: fiatal korában beleszeretett — notabene halálosan — egy gyönyörű szép leányba, viszonyuk tartott egész az esküvő napjáig, akkor azonban olyan okból, melyet megvezetni nem akar, megszakadt; ő rettenetesen szívére vette a dolgot, neki busulta magát a szepnére állhatatlanságán, s tette azon soha meg nem szegendő esküt, melynek kötelező erejénél fogva holta napjáig nőtelni fog megmaradni. — Ki hinné, az agglégény a költők által annyiszor megénekelt és a fiatal leánykáktól annyiszor óhajtott édes szerelemből fakad, épen ugy, mint az üszög az egészséges buzakalászból. És ez így van. A mely fekete földben a legulsóyosabb buza terem, ugyanabban tenyészik a szamar-rózsa is, de csak a vakbarázdában, a szerelem vakbarázdája pedig a családós. Ne haragudjék rám az a harminczon tullevő nőten ember, hogy ily goromb a tüssökkel hasonlítom össze, de hirtelenében más nem jutott eszembe. Azonban, ha sántit is hasonlatom, de megállhat. Vegyük a szerelmet fekete földnek, mely jól mivelve nehéz buzát terem, a családósat vakbarázdának, mert az abba véletlen hullott szemből nem lesz tápnövény; de jön egy forgószelel, hoz magával mindenféle szemetet, ez a szemét megakad a vakbarázda árkában, néhány vad magot belever belőle az eső a földre, melyek ha kicsiráznak, lesz belőlök meszelőalaku veres virágot termő tüssök, melynek szaga odacsall magához nek néhány megunt életű dongót, azonban még ezek sem igen kapnak rajta, és ott hagyják mentől hamarább. Mikor az arató levágja a buzát, és gondosan kévébe köti, a tüsskét ott hagyja lábón; mert félti kaszáját, hogy beletörhetnék; az egyedül maradt kóró magánosan oszálja fejét a tarlóban késő őszig, mintha azon boszankodnék, hogy őt oly igen haszonlatlan valaminek tartják. Végre mégis vetődik hozzá egy árva teremtmény, melancholicus phlegmával ránéz, de beleharapni restel, a fakó portéka még az ő szája izét sem képes kielégíteni. s ha véletlenül valami bogár találja ilyenkor megcsipni, gondolja: legalább hozzádörgölődzöm; de a szegény pára családók, mert alig ér a kóróhoz, az kitorik gyökereből, leesik a kopár tarlóra, s végre is saját magának kell kijöni phlegmájából, s valami utomódon elrugdálnia az alkalmatlan bogarat. A ledölt kóró még jó sokáig ott hever, míg egyszer az ugaroló félrebóki ösztökével a csoroszllya elől, s letemetéti ekéjével a baráda alá, hogy legalább holta után használjon valamit, és kövérítse a földet.

A ki ért a példázathoz, itt láthatja az agglegények életének olfjását.

Azonban ha ennyit példázatok az egész osztályról, sohasem ismerjük meg azon egyént, kit a köcsögkalapból kihúztunk.

Személyes leírása talán nem is szükséges; mert ugyan kit érdekelne az ő egyéni minősége? ha azonban valaki látni ohajtana, ime, ide állítom. Bevallott éveinek száma tiz év óta harminczkettő; természete belejátszik a tisztességes kövérbe, és ezért haragszik; mert rettenetes az fiatal embernek ennyire elhízni! — Arczán van a kedélynek egy kis látszata, melyet, ha egyedül hiszi magát, némi életunság árnyékol be; mások előtt azonban vidáman akar látszani. Frizurája a mostaniba oltott 40-diki divat, bajuszát fekete kenőccsel — melynek kellemes szaga van — egyenesre pödri, szakállát nagy gonddal ápolja, s különösen vigyáz arra, hogy töve szürke ne maradjon; hanem egyformán fekete legyen mindenütt. Még pár év előtt egészen divatosan öltözött, most azonban a maradékkal tart; úgy látszik, kezdi belátni, hogy még sem olyan igen fiatal ő már, kinek minden ostoba divat jól áll. A boldogemlékü anginetnadrág iránt azonban előszeretettel viseltetik. Ha beszél, aranygombos nádpálcájával ütögeti lábászárát, balkezevel pedig inggallérát igazgatja, mely műténél nyakát félrefordítja egy kicsit, azt mondják, azért, hogy kezén lévő gyémántos gyűrűjének vizét akadálytalanul bámulathassa, — ez azonban rágalom. Ha dolga nincs, örömet ott tanyáz a „Korona“ kávéház előtt. Két szenvedélye van, t. i. az étlap és a politika, az egyikben különösen szereti a caviárt csitrommal, és a csigát dotto, a másikban pedig Palmerston lordot.

Mult husvétkor egy jó barátja, kinek kedves szép neje és két eleven gyermeke van, meghívta, hogy töltse nála falun az ünnepeket; ő udvarias ember lévén, elfogadta a meghívást, és kirándult hozzá. Ez azonban nem történt olyan hírtelen, mint a milyen hírtelenséggel elmondani lehet. Először ugyanis tudomására jutott ezen esemény az egész ismerős körnek, mely kívánt szerencsés utat,

Rozgonyi csata 1812-ben Junius 15-én.

boldog ünneplést, a mint illik, másodszer pedig a mosoné szekirozta, még nem hozván el a tisztá ingeket; harmadszer pedig, midőn már a vaspályaúra jegyet is váltott, akkor jutott eszébe, hogy

bajuszpödörjét otthom feledte; vissza kellett szaladni bérkoosin, és az Isten őrzötte, hogy a vonatról el nem maradt. Végre bennült egy coupéban, még pedig olyanban, melyben tilos a do-

hánzás; mert ő nem dohányzik, csak burnotot szí. A coupé csupa nőekkel volt tele, kiket ő udvariasan köszöntvén, kellemesen leült egy székbe, megnézte először esecsebeés lánczu aranyórát,

azután megízavította balkezén a gyémántos gyűrűt, kis időre kivett zsebéből egy esimos burnótszelenczét, egy csipetet megszagolt, a felső kabátjára hullott burnót lefricskázta, ajkához

más nevét helyettesítse, és a mi utazónk sietett me- nekülni a nyomasztó légkörű coupéból.

(Vége következik.)

emelte nádpálcája aranyos gombját, egyet ásitott egész illedelemmel, és hátra dőlt, nézvén a vele szemközt ülő nőket. A vonat, mintha csak ezen tumpók végét várta volna, zuhogva elindult, ő pedig szemlét tartott a coupéban. Oldalt ült egy eleven kis lyánka, ki folyvást sutogott valamivel éltesebb barátnéjával, ki jó izüket nevetett; a kis esintalan megjegyzésein; a mi utazónk vette észre, hogy hamis szomszédnője alkalmasint róla beszél; mert ha a másik nő rátekintett, rögtön elnevette magát. Már genirozni kezdtek a sutogva tett észrevételek, midőn alkalom nyílt, hogy egy kis udvariassággal megboszulja magát, kis szomszédnője leejtette kézi kendőcskéjét. Ismerősünk kezén megvillant a gyémántos gyűrű, mint a czikázó villám, és az illatos kendőcskét sályom-gyorsasággal kapta föl; azonban az a nap ránézve szerencsétlenség napja volt, szomszédnőjét ugyanis fölrezengette a sebes mozdulat, és nem akarván egy idegen szolgálatát elfogadni, ugyanazon pillanatban hajolt le, melyben agglegényünk fejét fölemelte, minek következménye carambol lett, melyet vulgo kosfejnek neveznek. A gyémántos gyűrű tulajdonosa elpirult zavarában, és bocsánatot dadogott; kis szomszédnője gunyosan köszönte szivességét, és az illatos kendőcskét homlokához nyomta, mintegy le-szorítani akarván fájdalmát, ez azonban mind hagyján, csak társnője olyan jó izüet ne kaözagott volna.

Mindez nyomasztólag hatott ismerősünk kedélyállapota-ra, elégületlenné lett önmagával, és arczára kiült a világunt kifejezés; az igaz, hogy iparkodott magát úgy viselni, mintha mindez nem övele történt volna, de most az egyszer nem akart mélyen elgondolkodottnak látszani, és hasztalan forgatta szájában pálcája aranygombját, meglátszott még a nyakkendőjén is, hogy tökéletesen kijött sodrából.

Végre elkialtott a conducteur egy hat nyelvből összerakott szavat, mely az álló-

Nagy elfogadás a saint-cloudi palotában.

Mai számunk sikerült rajzát hozza a párizsi udvar egyik ünnepejének, hova a nagy és hiu világ remegve tódul látni és láttatni a drága kövek és csillárok között.

A császár és császárné hasonló alkalmakat ügyesen használnák föl a politikai fonaltovább szövésére, s ilyenkor a legkisebb szónak kimondása vezetője lehet az eseményeknek.

Hány ember remeg e találkozásnak nehány szaváért, s a mint a szóváltás rövidebb vagy hosszabb, akként mérik a boldog boldogtalanok a kegyet, mely rajuk árad, valamint a befolyást, mit ők a jövőben gyakorolnak.

A diplomatai testület ekkor jelen szokott lenni, s ha valaki hiányzik, kivéven a kétségtelen betegség okát, az elmaradás ismét hévmerője a politikai viszonyoknak.

Ilyen az udvari élet, melyben a külszín uralkodik, és hány ember vágyakodik e magaslatig, hol a benső boldogság nem otthonos, hova csak a hűségben részeg megy boldogságot keresni.

Természetes, a hölgyek hasonló alkalommal pazar fényben jelennek meg; mert e légkörben nem elég a csillárok sugára, — még a drága-kövek is szükségesek, és hány olyan van, ki midőn a terembe lépett, épen akkor jutott tönkre.

Legjobb az ilyent csak rajzolva látni, s a józan ember elgondolja: olecsóbban is lehet az ember boldog.

Ilyen elfogadás a világnak sorsára nagy befolyással van nemcsak a politikai, hanem a társadalmi viszonyokban is. Itt jut érvényre a divat a világdöntő politikai szövevények mellett.

Mennél távolabb vagyunk e különös mozgalomtól, annál nagyobb a szerencse.

Az erdélyi régi szokások és rendtartások,

az kik voltak és multanak és újak származásának.

A vendégségekről.

Voltak olyan ejteles, selejteles üvegek is a régi időkben, pinczetokban hozták Lengyelországból; de én nem emlékszem, hogy láttam volna olyanokból valakit ebéden vagy vacsorán inni; hanem ifjúkoromban a szegény atyámmal Hidvégre mentünk vala, akkori főkapitányhoz, az öreg Nemes Jánoshoz; Baló Tamás ott lévén, V. királybíró is ott volt, asztalhoz ülve, Nemes János ugyan akkor hozott üveg bort köszöne el az atyámra. — Baló Tamás lévén a társa az italtan az atyámnak, — ivék az atyám, s oda adá társának, a ki nem tudván a jámbor rendit, hogy kell innia belőle, csak szivta az üveg belső strofját s az alatt kiesik a feuke, s a bor kiömlik az asztalra; ekkor mondá Nemes Gábor a mint selypen szólott: Igazán Tamás bátyámról is elmondhatnák: ökor tudna palaczkból inni.

Mikor a gyümölcsöt az asztalra elhozták nyárban, kivált dinnyevésérkor, olyan hosszú száru üvegekben, melyeket k o t y o g ó s üvegeknek hívtak, a medgyes bor mindig tele töltve, úgy állott a jeges cseberben, s mindenkinek asztalhoz egyet béadtak, azután meg többet, s azt olyan jóízűn kotyagdálólágg iták. — Most is, mikor eszembe jut, szintén

úgy kívánok olyanból medgyes bort inni. Az olyan üvegeket pedig akkori időben porumbáki üvegeseknél csinálták.

A fejedelem, mikor ebédelt vagy vacsorált, — tíz órákor fölment a konyhamester, jelentvén: hogy kész az étel. A főpohárnok előtt a többi pohárnokkal bürrel borított szepetekben, meghámozva elhozták a fehér czipót, az asztalt megterítették, elsőbben a hosszú asztalra környöskörül ezüst-, arany-fonallal varrott, egy singnyi szélességű keskeny abroszt tettek, azon felül úgy terítették be tisztá fehér abroszszal az egész asztalt. Földadván a konyhán az étket ezüsttálakban, minden ételfogónak selyemmel varrott keszkenyöt adtak, azzal az étkes tálakat által kötötték, és úgy vitték kezükben. Az ételfogók előtt a konyhamester gyalog, a konyhamester előtt az asztalnok, szérszamos paripára ülve, hol rá-rótt-forgósán, hol három szál darutoll lévén medálban foglalva a süvegben, úgy vitette az étket, s mikor a fejedelem ebédlő-palotájához érték, ott a grádiocson leszállott a lórol, s gyalog úgy ment föl az ételfogókkal, s lerakatta az ételt. Ott udvarolt, míg vagy meleg étket, — a mint akkor nevezték, — vagy a derék fogást el kellett hozni; akkor tédret hajtván a fejedelemnek, az ételfogókkal lement a konyhára, ismét paripára ülve, úgy hozatta el a többi étket. Mikor már az étket elhozták, a fejedelem a fejedelemasszonyal kijött az ebédlőpalotába; — ha tanácsurak voltak a fejedelemmel, azok jöttek ki legelől, a fejedelem előtt jött a főudvarmester, hosszú ezüstös nádpálcza lévén kezében, hosszabb magánál, melynek közepét fogta; (másnak senkinek is, se a tanácsuraknak, se a többi uri embernek ezüstös nádpálczája nem volt, sőt magának a fejedelemnek sem láttam, hanem csakugyan rövid nádpálczája volt, — az urak pedig két-három helyen bogos nádpálczát viseltek). Kijöven az urak, rendben állottak, ilyenkor a fejedelemnek zöld bárszony nyusztos kozák süveg volt a fején, gyakran viselt olyant, ritkán hosszú süveget. — Urak, nemesek is abban az időben, kivált hideg őszsel, egész télen, tavaszon is, míg ugyan jó meleg idő nem volt, mind kozák-süveget viseltek, ki nyusztal, nesztel, ki rökabörrel. A főpohárnok másodmagával nagy térdhajtással a fejedelem és fejedelem-asszony előtt megállott, egyiknek ezüstmosdómedenceze, másiknak ezüstmosdókorsó, s szkofiummal varrott kendő lévén kezében, elsőbben a fejedelem mosdott meg, azután a fejedelemasszony; (azt itt láttam, Teleki Mihály imasa lévén, mikor Zrínyi Ádám béjött vala a fejedelemhez Fogarásra; másszor egy lengyel követ jöven a királytól — egyszerre töltöttek mind a fejedelem, mind az ő kezére vizet, s egyszerre törölték meg a kendővel kezüket.) — Megmondván a fejedelem vagy arra tanított pohárnok-inas az asztali áldást, szép halkkal elmondotta, addig a fejedelem a süveget levette fejéről s kezében tartotta, élvezve a benedictiót, a fejedelem a süveget ismét föltette, ketten a fejedelemasszonyal egymás mellett lölték a főhelyre s enni kezdetek. — Azután a fejedelem asztalára marasztott vendégeket az udvarmester leültette; de a hol a fejedelem ült, kétfelül az asztalnál írességet hagytak, mintegy két arasznyira, — azon alul az udvarmester is le-

ülhetett, ha ott akart enni, — a többi meg nem marasztott urak, főemberek tédret hajtván a fejedelemnek s fejedelemasszonynak, távoztak.

Mihelyt a fejedelem leült az asztalhoz, a fegyverhordozó inas — aranyos, köves hüvelyű kard s fejedelemi buzogányi lévén keresztül téve karján, mindaddig ott állott a fejedelem háta mögött, míg az asztaltól föl nem keltek; mikor a sültet fölhozták, az asztalnok előbb a sült földarabolására készített asztalon fölbontotta, s tálba rakván, úgy tette ki az asztalra. — Mikor innia kellett a fejedelemnek vagy fejedelemasszonynak, a főpohárnok előhozta a bort, s kezében lévő ezüsttányérra kitöltött belőle egy keveset, azt elsőbben a fejedelem szeme láttára megitta, s azután egy töltött ugyanott a fejedelem előtt a borból, mind a fejedelemnek, mind a fejedelemasszonynak, s ezt mindannyiszor kellett megköstölhonia a főpohárnoknak, valahányszor a fejedelem ivott. A más asztalnál ülő vendégeknek a főpohárnokok adtak be bort. Kis konyhának hívták azt, hol a fejedelemasszony házán belől arra tanított udvari fráj főzött két-három tál étket a fejedelem számára, mely étkeket onnan hozták ki az asztalhoz. — Asztaltól fölkelkor újabban asztali áldás mondatott, ezután a tanácsurak elől menve, utánuk a fejedelem a fejedelemasszonnyal házába, a többiek pedig ottan reverentiát tévén, mindjárt kijöttek s kiki szállítására ment. (Folytatjuk.)

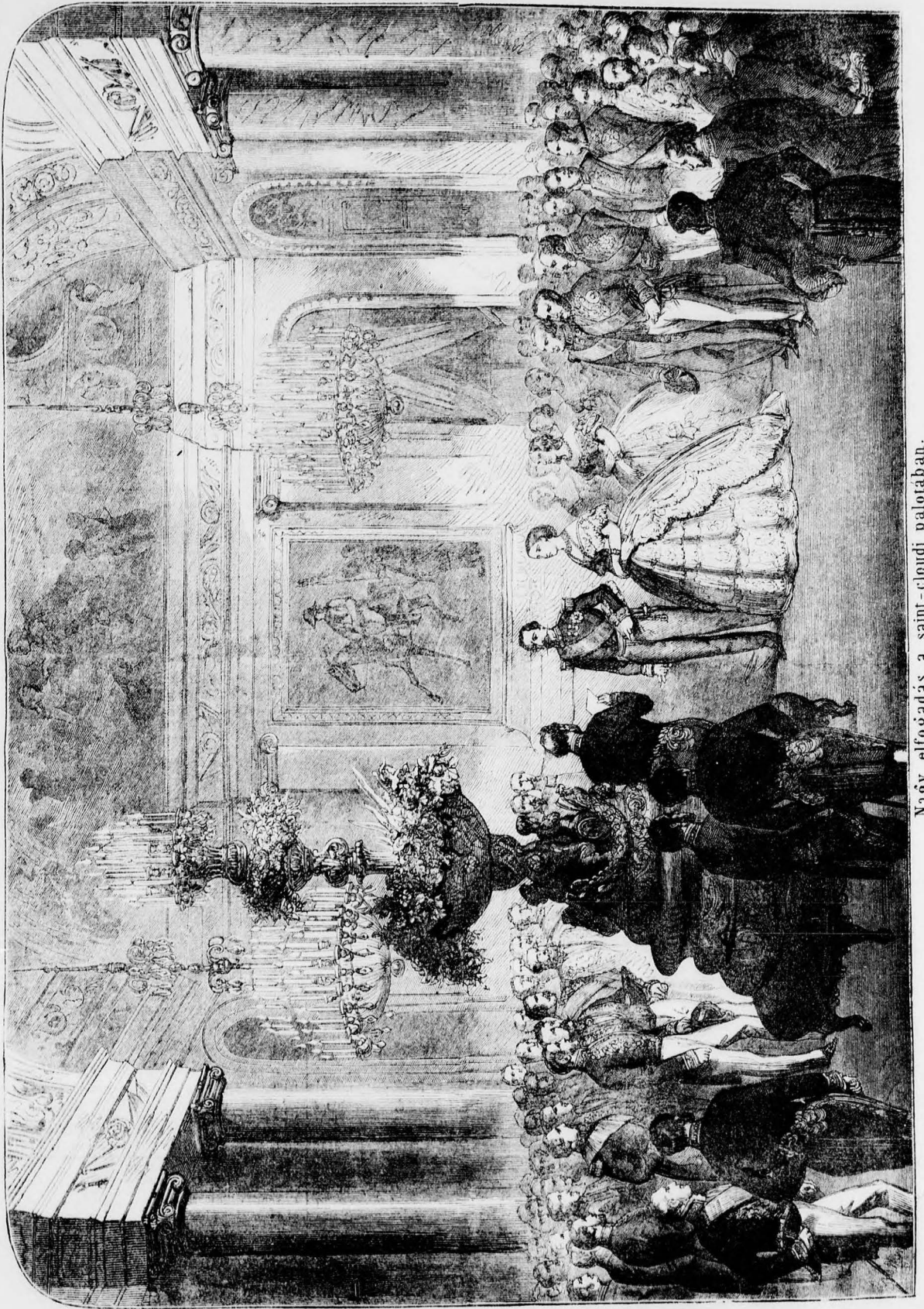
Közhasznu tanácsadó.

Napszurás.

A meleg terjed és terjeszt: e természetörvényen alapszik az az igen veszedelmes nyári kór, mely tulajdonkép a szabad természetben foglalkozó alsóbb néposztályt támadja meg, s napszurásnak nevezetik.

Ez az a kóralak, mely ez évi Julishó 12-én angolhon alsóbb rendű népe közül a rendkívül magasra fokozott hőség következtében annyi áldozatot halmazott össze. Földünkön ily rendkívüli pusztítást sem az idén ekkor, sem a közelebb lefolyt években nem láttuk ugyan, de némes nyarunk, mely szörványos napszurási esetek nélkül folya le, és daczára e kimaradhatlan évi uralkodásának, valóban eléggé bünyulható, hogy épen a napszurás az a kór, melynek ismeretere a sajtó legkevesebb alkalmat hoz: nem teszék, vélem, hiú dolgot, ha a népletben szerzett bő tapasztalatum nyomán a napszurást elérczült burkából kiemelve, e beces lapok által közismeretre hozom.

Bekövetkezik az aratási idő, a kézi munkás elmegye e legbizonyosabb életkötőorrásra, mely őt a jövő kikeletig szabotálja: kora reggeltől estig létszámra a szabadban van, hosszú napokon át a rekkenő hőségnek kitéve már magában erős állás, a munka terheit is e mellett viselni még-erősebb, legerősb pedig a szenvedés, melyet a hőség és az erős testmozgalom által keletkező szomjuság hoz magával következetesen. A szomjuság nagy kín, ital után hajtja az embert, az ember pedig iszik, a hol kapja, majd a lajtban heverő meleg vizet, majd a kantában áporogót: alig győzi magát.

Nagy elfogadás a saint-cloudi palotában.

— A szegény ember munkája ily körülmények között még erősen hajlángó is, teste napon át hajlott, napon át feje közelebb a földhöz: minek természetes következése az, hogy a testi nedvek a fejbe tolonganak: és ez állítja fel a napszurásra a hajlamot oly bizonyosan, hogy nem az bámulandó, hogy kocsikon hordják be a napszurottakat, hanem az: hogy az aratási foglalkozás alatt meg lehet állni napszurás nélkül.

A letett alapra — a kész hajlamra nem nehéz most a természetnek remekül építeni: 9—10 órától délutáni 2—3 óráig a napsugarak igen egyes, igen veszélyes irányban találják a nedvtorlódot fejet, minnek következése az, hogy a nedvek felhevülnek, forrnak, lázongnak, terjeszkednek; s felzajlatják az agyat is, és pedig nem valami egyes pontját, hanem egész államányát, úgy, hogy a koponyaürben általános az izzult állapot: nedv és ideg közösen szenvednek, közösen érzik a fellobbant tűz hatását.

A napszurás e lényegének érzékitő példáját tüzhelyünk mutatja fel leghivebben: ég a tűz, vízzel teli fazekat tesszünk mellé: a víz felmelegszik, forrásba megy; s ha nyílt az edény, kifut belőle a víz; ha el van zárva, legyen az edény bár erős érczből, a forrongó nedv szétrombolja: tökéletes képe ez a napszurásnak. A napsugarak teszik a tüzet; az emberfej a nedvvel telt edény a tűz mellett: a tűz forralja az edényben a nedvet, de mivel az edény zárva van, a forró nedv ki nem futhatván, az életet rombolja szét. Így kell a természetben minden igazságnak általánosnak lenni.

És a felhevült nedvek lázzadt terjengése így nyilatkozik előttünk: az érzék pirosodik, sötét vörös alakban szénre ég; a szemek duzzadtak és fénylők, véreerekkel teljes, a halánték üterek teljesek, erősen lüktetnek; az ábrázaton a legkisebb hajszáledények, melyek egészséges állapotban nem vért tartanak, most ezek is vérel telvők, és szabad szemmel láthatók. E vértünetmények közt a szerencsétlen dörmög, morog, félrebeszél, végtagjai akarat ellen mozognak, az ujak nyugtalanok, — mint a tollfosztásnál; öntudatát elveszti s úgy hever fejkinjai között a földön, mint a megőrült. Ez állapotot nevezzük kifejeletten napszurásnak.

A tünetmények összegében igen föltűnő, hogy mind a vér, mind az ideg szenved, sőt az állapotot az idegszenvedés teszi legborzasztóbbá; szörnyű hiba volna mégis a napszurást ideg-kórnak tartani, mert láttuk, hogy eredetileg a vér izgatattik fel, a vérről csak következetesen megy át a bántalom az idegre, az idegszenvedés tehát másod rendű, és e másod rendűség, e tiszta következetesség a kóralakot tanilag nem jellemezhetvén, a napszurást tiszta vérbajnak kell elismernünk.

A természetre bizott napszurás legbizonyosabb kimenetele a halál, mely 3—8 nap alatt be szokott következni. Ha a napszurott egyén fiatal, bővérű, jól táplált, ideges alkotású, három napon túl ritkán maradhat életben, e feltételen kivül 8 napig is elkinlódik, míg a halál bekövetkezik. De kimenetele közé tartozik a halálnál is kínosabb elmehábor, vagy maradandó nyavalyatörés.

Ha a forrongó nedvek talán orrvérzés útján kitörhetének a fejből, a napszurást a természet ereje is meggyógyítaná; de éppen azért, mivel itt semmi kiszármazás nem történik, hanem a felizzult nedvek helybeliek belől rombolnak, azért a napszurást a természet nem is tudja megigazítani. A tudomány pedig, ha hamar, vagy a lehetőség határáig jőkor éri, mindig kedves segélyezést hoz következők eljárással.

A napszurott egyént mindenek előtt árnyas helyre vitetem és úgy helyzetetem, hogy feje magasán legyen: ily helyzetében erét megnyitom, a vérfolyást nehányszor újjammal megszakítom, hogy a vérömlés igen rohamos ne legyen, s eloget tegyek a természet törvénynek, mely megkivánja, hogy a nedv elszármazás is fokozatosan történjék, és ez eljárás nagyszerűségét az az orvos fogja legjobban átlátni, a ki ellenkezőleg cselekszik.

Érnyítés után hűsítő hashajtót rendelék, mely cselnek vagy maga a bőrkő (cremor tartari) nagy adagban, vagy jalappával összeköve erőlyesen megfelel, mert a fejről a még ott tomboló nedvet lefelé vonja, s a testből kikergeti, s felnyilván az által az ut, melyet a természet a nagy forrongás alatt nem tudott megtenni, a kinyitott utat most maga a természet használni fogja. Ezt kívánja a természet, hogy a hol az ő képessége akármir okból gátolva van, a tudomány, a külvilági művészség tegye helyette azt, mit maga megtenne, ha gátolva nem volna. De ekkor sem tesz a művészség többet, mint a tért hozza oly viszonyba, hogy a természet tisztje szerint remekelhesen.

E két rendbeli kiűrités mellett a savanyú étrend, sok friss vizivíz, és nyugalom visszacszerzi az egészséget. Ha a ritkább esetekben e mellett is kell még az iparkodó természetet segélyezni, a hűsítő esillapító rendelvevényekben a salétrom beléndekkel (hyoscyamus) vízi a fő és utolsó szerepet.

Ha vagy nincs közel orvos, vagy foglalkozása miatt hon nem található: házi segélyezésben kell embertársunk életidvét keresni. Bőven adassék neki ecetes víz, de mondom b ő v e n, hogy hasa meginduljon; nadályok rakkassanak a nyakra elől-hátul korona alakban, ha megletlen lesznek, helyeik pár óráig hadd vérezzenek. Belső hűsítésül adassék neki többször napjában aludt tej. Itala friss víz, vagy folytatva ecetes víz, melyel a fej is burogatathatik: a bor, pálinka, sör halalos méreg. Ily házi segélyezés mellett is, bár lassabban de visszatér az egészségre.

Tévedne ismét, ki a kifejeletten napszurásban a következetes idegtünetmények miatt a vérezerésről visszarettemék, hiszen láttuk fennebb, hogy a vértünetmények lépnek föl eredetileg, és csak ezek után, bár legott, de mégis következetesen az idegtünetmények, és a két rendbeli tünetmény összekoveredvén, az egész napszurás nem hiányban, (passiv) hanem tulság alakában (activ), s ez elváltatlamul lehangoló készüllet igényel; és a ki e helyett ösztönölt használ, nem a gyógy, hanem az ellentérvők természet — a halált segélyezné céljára. — A halálos napszurásban az a közös természet törvény uralkodik: Minden erőbeli folyam bizonyos pontig emelkedhetik, melyen túl ellenkező iránynak kell következni, mi annyit tesz: a tulságnak hiányba kell menni, hogy halál követ-

kezhesék, és e két ellenkező természetű időszakot félreismerhetlenül lehet is észlelni, valamint az átmenetet is a nélkül, hogy az átmenet természete szerint a teendőseget nagyban el lehetne hibázni. — De lássuk a dolgot tovább.

Az okos munkás, a józan földművelő nem bizza magát teljesen a sorsra; mert tudja, hogy az a munka, melybe ő most állani fog, a sokszor látott példák után az ő egészségbe is oly zavart hozhat, mely őt a téli kenyere beszerzésében gátolni fogja: nagy baj ez, mert ha a szegény ember nyáron az aratás ideje alatt nem keres, télen egész családjával szenvedni fog. Azért az előrelátó munkás oly készségetlet meggy nagy és hosszú munkájára, mely őt a leghamarabb lábrakapó napszurására ellen biztosítja. És lehetséges ez? igen könnyen, sőt alig van kór, mely biztosabb óvást bírna, mint a napszurás. Tudván a természet törvényt, melyen a napszurás alapszik, az övkészület következőből áll.

Vigyén az arató magával viselt fehér-gyolcsuhadarabot, e mellé egy jó üveg ecetes vizet, melyből minél többet visz, annál jobb. — Reggel elkezdvén munkáját, szabadon dolgozhatik 9 óráig, mert eddig a napsugarak ferdébbben érnek meg földünkre, de 10 óra felé egyenesedni kezdenek, s nagyobb erővel hatnak a fejre, azért itt már vegye elő az arató a fehér rongyot, az ecetes vízben áztassa meg gondosan, s ezzel fűdje be feje tetejét a fülekig. Mi történik ezzel? az, hogy a fehér szín rossz melegvezető, vagy másképp, melegzáró, ez pedig ecetes vízzel van meglocsolva; az ecet hűsítő szer, mely az alatta lévő fejedvednek őrt áll. A napsugarak a fejre hatnak, de nem legott a fejet; hanem a fejen lévő nedves ruhát találják. Igaz, hogy törvénye szerint a meleg most is terjed és terjeszt, de nem a fejben, hanem terjeszti a ruha nedvét, s míg a napsugarak a nedvesség terjesztésével foglalkoznak, addig ott a fehér ruha, mely a meleget magán keresztül nem ereszti: így is, úgy is a fej biztosítva van. Ha a meleg terjesztése által a ruha megszárad, újra meg kell azt nedvesíteni, s ismét a fejre tenni, s folytassa bátran munkáját az egyén, misze féljen a napszurástól, mert ez övkészület hasonló a vasas mellű katonákhoz, a golyó mellén találhatják, de a vason fog csak lyukat fúrhatni: a napsugarak is rácsnek a fejre, a törvény szerint terjesztenek is ott, de csak a vizes ruhán. Ép azért, ha csak más felől nem éri baj, a napszurás bizonyosan nem dönti ki munkájából.

De ekkép más bajokat is kikerülhet, ha szomja lecsillapítására ecetes, vagy szenes vízzel él, az első a szomját, a második a szomját is, de a nedveknek rossz irányra törekvését is félkezi; az ecetes víz más oldalról hasoldó is, mi a rekkenő meleg alatt hatalmas nyavalyagató, mert hőségben igen terem az epe (Polycholia) a testben, melyet ha ecetes vízzel lassankint meg nem törünk, meggyülekszik, és forró epelázat okoz, mely ismét kiemeli az embert a munkából.

E biztosító mód mellett felette szükséges, hogy délben, midőn a munkás delelő idejét élvezi, el ne aludgyék oly helyen, hova a nap süt; mert éppen alvás alatt keletkezik legelőbb napszurás, mivel e sugarak mindig egy helyre esnek, látható is leggyakrabban, hogy

mikor alvásából a munkás felébred, már magán kívül van.

Egy az élet, az egy élet kincsünk, kincsünket minden áron megbeesülni természetörvény szerint köteleztünk.

P. L. J.

Régiségtan.

Spanyolhonok almayerrei ezüsthányaiában a bányászok olyan aknákra találtak, melyekben a karthágóiak, görögök, rómaiak és arabok is áskáltak, mit a megtalált kézi eszközök, valamint az ércpénekek és egyéb művészeti tárgyakból alaposan meghatározhattak.

Angliában, a yorki grófság egyik museumából nem rég megbeesülhetlen régiséget hoztak el, a többi közt nagy Kanut, valamint II-ik Harald, III-ik Henrik, az úgy nevezett fekete herceg korabeli pénzeket is.

Hadtan.

A mostani hadjáratok, úgy látszik a katonai ügyekben egész Európában nagy változásokat fognak előidézni. E változások nem csak a katonának a fölösleges terhekől megmentését fogják érinteni, hanem az ezeredeknek is ezülszerűbb fölvezetését teszik szükségessé. Ennek egyszerű oka az, hogy a vezénylőknek mind inkább szükséges arra törekedni, hogy kis csapatokat úgy ismerjék, mint önmagukat, hogy az elhatározó pillanatban a lelkesedésnek minden titkos rugóját felhasználhassák.

A katonai fegyelem mellett még elég tér marad arra, hogy a tiszt az engedelmességén kívül a szeretet kötelékével is hatni tudjon embereire. Elhez minden esetre összehasonlások kell, mi nem csak a bizalmat ébreszti, hanem bizonyos testvériséget költ, mi a vezénylőben az összetartást és hősiességet tetemesen elősegíti. Mily nagy szerepet játszik itt a nyelv, azt mindenki belátja. Noha csak egy két megszokott szó kell: fiuk! előre! s egy ily kevés betűnyi, de annál titkosabb erejű szó egy szeretetnek szájából jövő a csudával.

Régi képek.

Ujra meg újra kinyilatkoztatjuk, hogy ez időben nem tehet senki okosabbat, mintha a környéken él vagy élő emberekről köznyelven forgó jellemvonásokat leírja; mert ez bizonyosan többet ér, mint valami rozsdás kard, mit a szántóvas kikapar a földből.

Veszprémben még mindenki emlékszik Heizler doktorra, ki azonkívül, hogy orvosnak olyan orvos volt, hogy pártját alig találták volna, mint ember is tele volt mindenféle eredeiséggel.

Különös szenvedélye volt az öregnek a század elején bőséges politikai híreket megtudni, s ebben a tekintetben azon kitüntetés érte el, hogy a nevezetesebb újdonságokat a veszprémiek közül mindig ő tudta meg legelőször; mert mint orvos minden nevezetesebb háznál bejáratos lévén, örültek, ha az öregnek kedvére lehetek.

Boldog volt Heizler, mikor valaki az utcán valami újdonságot akart neki elmondani, s ő mindjárt azt mondhatta: ez már elavult dolog, én már harmadnapja tudom!

1815-ben olyan világ volt, hogy minden órában nevezetes esemény következett, s ugyanakkor Heizler Zirczre ment beteghez a czisztereziek házába.

A házfőnök nagy örömmel fogadta, s

ebédre is letartóztatta Heizlert, ki ezt annál szívesebben elfogadta; mert igen éhes volt, és minduntalan sürgette a házfőnököt, hogy talállasson. Az inas bejelenté már a tálalást, midőn egy lovas pósta sürgőnyt hozott, s ám-bár a vendég már türethetetlen volt étvágya miatt, a sürgőnyt meg kelle várni, és ugyan-csak nem hiában; mert a mint a házfőnök nagy meglepetéssel mondja: Bécsből a rendnek ügynöke írja, hogy az 1815-iki béke megkötött.

De már erre a nagy hirre elmult Heizlernek étvágya, rögtön befogatott, hogy Veszprémbe ő legyen az első, a ki a hirt tudja, azért nyakrafére parancsoltatja kocsisának, hogy fogjon be.

Ez azonban még nem elég, azt mondja kocsisának:

„Te! sem kocsi, sem ló nem a tied, — üsd, verd őket, ha bele szakadnak is ebbe az utba, vágatást menj hazáig!”

A kocsis nem kérdezte a sietség okát, elég az, hogy orvost hordoz a maga lovain, kergette a jó párákat egészen Rátótiig, hol az ereszkedőnél az egyik ló összerogyott.

Heizler gyalog sietett a bíróhoz, hogy neki előfogatot rendeljen, s míg a kocsis megérkezett, nehogy megpenészedjék nála a fontos újdonság, kérdi a falu bíróját:

„Bíró uram! megkötötték a fejedelmek a békét: hallotta-e?” mire a bíró azt mondja:

„Igenis, tekintes uram, hallottam!”

Majd összerogyott Heizler, mikor azt a hirt, a miért már egy lovat agyonhajtatott, kedv a rátóti bíró is tudja. Elszomorodott, és kedvetlenül ült a kocsiába, mikor az előfogatos készen lett. Hanem hogy mégis megvigasztalja magát, kérdi a bírót:

„Ugyan, bíró uram! valjha meg, de igazán, kitől hallotta ezt a nevezetes hirt?”

„Hát a tekintetes urtól, — mondja a bíró, hisz úgy tetszett mondani: Bíró uram! megkötötték a fejedelmek a békét: hallotta-e? Mire aztán azt feleltem: igen.”

„Hála Istennek! Mondja Heizler, s többé nem gondolván az elvesztett lóra, Veszprémbe sietett, hogy mégis ő legyen az első, ki ezt elbeszéli.

Vegyes közlemények.

× — Hogy a magyar ember milyen vadat beszél a hazai dolgokról, ha külföldön lakik, példa rá Liszt, ki azt írja, hogy a magyar zene, mit a cigányok huznak, cigány zene. Persze, Liszt nem tudván magyarul, nem önmervén a magyar népet, nem is tudja, hogy nem a cigány csinál népdalt és erre zenét; hanem a mit a nép szöveget és zenét kitalált, a cigány eltanulja. Igen természetes, hogy cigányaink maguk is csinálnak egyes darabokat, magyart, keringőt, polkát, lengyelt és franczianégyest is, melyekről épen oly ügyetlenség lenne azt mondani, hogy azok is mind cigány zenedarabok, mint a mily szánandó állítás, hogy magyar zene nincs épen azon okból; mert cigányok huzzák.

— Deák Ferenczet mindenféle utaztatják a hírlapok; sőt egyik azt is mondja, hogy a nyárnak egy részét Balaton-Füreden töltötte.

E néhány sorból csak az bizonyos, hogy az újdonság sem volt Füreden; mert ha ott lett volna, meglátta volna, hogy Deák Ferenczet nem látta.

— Kisfaludy Sándor szobrának föllállítása a Balaton partján jövő évben fog megtörténni.

— Legújabb tudósítások szerint az alföldön a gabonának minéműsége igen silány. Győr-gabonakereskedőink raktáraiban tetemes mennyiségű tavalyi szép gabona lévén, hihető, hogy mostani veszteségeiket némileg kiheverik.

— Győről szólván, halljuk, hogy a békekötés következtében leesett gabonáinak körülbelül hárommillió forintnyi kárt okoztak.

— Pompéry János a „Pesti Napló” munkatársai közül kilépett. A szerkesztő meleg szavakkal bucsuzik el a szorgalmas munkatárstól, kinek munkásságát jövőre is kikéri. Mi pedig azt mondjuk, miután Pompéry már nem munkatársa a Pesti Naplónak, és némi megösmérés mellett, nem esünk annak gyanujába, hogy viszont dícséret fejében szólnuk: Pompéry egyike volt journalistikánk fíradhatlan és nagy türelmű bajnokainak, ki sok oldalú tudományos ösmere mellett, nagy ügyszeretettel és finom műveltséggel járt el tisztében, és ha journalistikánk öt elveszté, helye sokáig üres marad. Ez a mi meggyőződésünk.

Győrött Hidassy akar színészársulatot szervezni. Nagyon félünk, hogy Győrét elkerüli a gyöngö vállalkozó, ki mint színész, kevéssé győzte meg a közönséget arról, hogy a magasabb művészi igényekről fogalma lenne.

— Könyvkereskedőink állítása szerint nem volt még ily pangás az olvasásban, mint az idén.

— A „Localblatt” azt vetté észre, hogy a dunai fürdőknél a viznek melegsége a 16 foknál alább, és a 20 foknál fölebb nem jegyeztetik; mert egyik esetben hideg lenne, a másik esetben pedig meleg — s így a közönség tán nem is akarna fürödni.

— A legelső naptár az idén Székes-Fehérvárott jelent meg Környei János szerkesztése mellett.

— A magyar tud. akadémia természet-tudományi s matematikai osztályainak augusztus 7-kén reggeli 8 órákor a Nagy-Károly-féle 300 pftnyi ajánlat mirefordítása iránti határozás végett tartott bizottsági ülésében azt végezték, hogy azt nem tizik többé jutalomkérdés megoldására, de azt fogják indítványozni, hogy az akadémia fordítsa azt a tudományos nyomozásokhoz szükséges oly eszközök vételére, melyeket drága voltaknál megmaguknak, s a melyekre a tudományfalalkozóknak mégis okvetlenül szükségök van.

— A fölfelé járó gőzösökön az idén rendszerint sok ember utazik, minek igen egyszerű oka az, hogy föl és lefelé egyszerre lehet jegyet váltani, tetemes pénzbeli előny mellett; de átjájában az árak olcsóbbak lévén, mint a vasutiak, mindenki inkább a gőzhajón utazik. Pestről Bécsig és onnét vissza a gőzhajói vitelbér összesen tizenegy új forint, míg a vasuton kétszer annyi!

